

АКТИВІЗАЦІЯ РОЗУМОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

З урахуванням вікових особливостей студентів 4-го курсу запропоновані вправи, що передбачають цілеспрямоване використання прийомів вербально-логічного мислення, подані рекомендації з розвитку прийомів запам'ятовування, вдосконалення професійного творчого мислення.

Taking into account the age peculiarities of the 4-th year students the exercises providing the development of verbal-logical thinking memory training and the improvement of professional creative thinking have been created.

Процеси перебудови в навчанні іноземних мов відбуваються на плі розробки нових концепцій середньої та вищої освіти, в яких провідним принципом проголошується формування і розвиток особистості.

Як відомо, успішність навчання іноземної мови багато в чому забезпечується завдяки змісту навчання, вдосконаленню методики. Але значною мірою вона залежить і від внутрішніх умов, тобто індивідуально-психологічних особливостей учнів. Ця ідея була покладена в основу розпочатого нами дослідження. Ми виходимо з того, що за допомогою розробки прийомів навчання, з урахуванням особливостей розвитку мислення і пам'яті студентів, процес навчання іноземної мови, підготовку майбутнього вчителя можна зробити керованими й більш ефективними.

У теоретичному плані цьому питанню приділяється достатня увага (Б. Г. Ананьєв, В. В. Давидов, П. Я. Гальперін, Л. В. Занков, В. І. Степанова, Я. А. Пономарьов, С. Ю. Ніколаєва та ін.). Однак, отримані дані про потенціал здатності студентів до навчання донині не отримали широкого впровадження в практику викладання іноземних мов у ВНЗ взагалі, і

безпосередньо, при навчанні студентів 4-го курсу.

Мета цієї статті – показати можливість керування засвоєнням іншомовної інформації в процесі цілеспрямованого використання прийомів розумової діяльності, притаманних студентам віком 20-21 року; рекомендувати прийоми запам'ятовування на матеріалі й засоби розвитку професійного творчого мислення.

Усі дисципліни, що викладаються у ВНЗ, прямо або опосередковано впливають на розвиток пізнавальних психічних процесів (пам'ять, уява, мислення тощо) і творчої активності студентів. Цей вплив може бути нейтральним, позитивним або негативним. Щоб вплив був позитивним, викладач будь-якої дисципліни повинен володіти прийомами активізації і вдосконалення психічних функцій.

Відомо, що в різні періоди зрілості під впливом навчання відбувається подальший розвиток мислення, відбувається перебудова в співвідношенні його видів та мають місце взаємозв'язки компонентів мислення. На студентський вік 4-го курсу (20-21 рік) випадають піки в розвитку вербально-логічного мислення (теоретичного). У структурі словесно-логічного мислення формуються і функціонують різні види узагальнень. Узагальнення виступає як розумова діяльність і пов'язана з абстрагуванням, аналізом, синтезом, що збігається з прийомами розумової діяльності. Одним із головних компонентів у структурі мислення є узагальнення на словесному матеріалі [3, 148]. Узагальнення робляться в результаті об'єднання, групування об'єктів на основі окремих ознак, порівняння об'єктів, виділення спільних властивостей, схожих якостей. Для реалізації узагальнень необхідні адекватні умови. Які саме складові розумової діяльності формуються, залежить від характеру матеріалу, з яким має справу той, кого навчають, від типу задачі, яку він вирішує. Характер задачі породжує необхідність і надає можливість для функціонування і формування засобу розумової діяльності. У випадку неадекватних прийомів розвиток мислення може гальмуватися. Вищевикладене є підґрунтям для включення в навчальний процес вправ, які передбачають цілеспрямоване використання і розвиток прийомів розумової діяльності, тобто різних видів узагальнень на словесному рівні. На наш погляд, у навчальний процес доцільно включати вправи на:

- 1) виявлення характеру закономірностей послідовних рядів;
- 2) пошук у запропонованому списку зайвих за смыслом слів;
- 3) пошук помилок у ланцюжку закономірностей;
- 4) об'єднання 2-3 слів спільним поняттям.

Вказані вправи створюють сприятливі умови для розвитку теоретичного мислення у студентів 4 курсу.

Продемонструємо пропоновані вправи на конкретному матеріалі при вивченні програмної теми "Важкі діти".

1. Визначте закономірність, яка лежить в основі об'єднання цих слів у послідовні ряди.

- a) submissive, repressed, depressed, distressed, disturbed;
- b) confident, balanced, secure, getting along with others, self-possessed;
- c) kind-hearted, good-natured, friendly, caring, affectionate;
- d) uninterested, unmotivated, dull, inactive, bored.

2. У запропонованому списку слів знайдіть зайві.

- a) gregarious communicative arrogant sociable outgoing;
- b) indulging pampering permissive repressing babying;
- c) responsive selfish considerate thoughtful understanding;
- d) impatient quick-tempered irritated intolerant composed.

3. Знайдіть помилку в ланцюжку закономірностей.

- a) courteous loving considerate affectionate conscientious;
- b) insolent belligerent offensive inactive self-centered;
- c) approving permissive considerate reasonable;
- d) humiliated submissive unrestrained fearful unsociable.

4. У запропонованій послідовності слів знайдіть 2-3 слова, об'єднані загальним поняттям.

- a) unruly bored insolent dull misbehaving disrespectful;
- b) confused indifferent mixed-up unconcerned uncaring;
- c) selfish harsh cruel self-indulging oppressive.

Окрім урахування особливостей розумових процесів, необхідно враховувати й особливості мнемонічних функцій студентів цього вікового періоду. Вивчення пам'яті у 18-21-літніх показало, що пам'ять та її види в цьому віці розвиваються нерівномірно, мнемонічні функції змінюються.

Так, вік від 18 до 24 років (а в цілому до 35) називають періодом найбільш високого рівня розвитку вербальної фіксації довготривалої пам'яті, або періодом сенситивного її розвитку. Об'ємні характеристики вербальної фіксації високі. Вербальна короткочасна фіксація за слуховою та зоровою модальністю знаходиться на достатньо високому рівні [3]. Таким чином, у студентів віком 20-21 рік є психологічні передумови затримувати в пам'яті інформацію, що надійшла, у достатньому обсязі.

Але досвід викладання у ВНЗ показує, що більшість студентів не можуть легко запам'ятати іншомовну інформацію в програмному обсязі, негативно ставляться до завдань на запам'ятовування.

Удосконалення пам'яті залежить від установок та прийомів діяльності студентів. Експериментальні дані показують, що половина студентів користуються найпримітивнішими методами запам'ятовування, тобто повторюють безперестанно одне й те ж, слабко користуються логічною системою запам'ятовування та не ознайомлені з більш раціональними прийомами й методами мнемонічної діяльності [2, 113].

Для цілеспрямованого розвитку мнемотехнічних прийомів

у студентів 4 курсу у процесі навчання необхідно вводити вправи на осмислення і структурування, які передбачають розумову обробку матеріалу. У подібних вправах діяльність студента спрямована на аналіз, порівняння і вибір з подальшим відтворенням у письмовій або усній формі. Це можливе при виконанні завдань на прослуховування декількох слів (речень) з подальшим записом (відтворенням) слів (речень) тільки з теми, що вивчається або слів у алфавітному порядку, або тільки прикметників тощо. Ефективним є виконання завдання на прослуховування пари слів або ряду по 3-4 слова, які відображають об'єктивний зв'язок. Ці ряди запам'ятовуються при повторному прослуховуванні. Потім викладач називає тільки перше слово з ряду, а студенти називають (записують) інші пов'язані з ним слова. Структура запам'ятовуваного матеріалу створюється і при добиранні рим.

Так, при вивченні теми "Важкі діти" студентам можна рекомендувати такі завдання на розвиток мнемотехнічних прийомів.

1. Прослухайте і запишіть тільки ті слова, які стосуються теми "Важкі діти".

authentic, offensive, nature, corroborative, wrong-doing, experienced, delinquent, belligerent, gripping, conventional, undisciplined.

2. Прослухайте слова двічі й запишіть їх у алфавітному порядку.

confused, frustrated, neglected, disturbed, self-centered, bored, unmotivated, annoyed, repressed, humiliated.

3. Прослухайте слова і запишіть тільки прикметники.

Unhappy, difficult, obey, frustration, disobedient, fearful, criticism, dull, behave, docility, discipline, respect, impudent, affectionate, secure, quarrelsome, ensure, adolescence, dignity, violent.

4. А) Прослухайте двічі й запам'ятайте наступні групи із трьох взаємопов'язаних слів:

a) indifferent	b) conscientious
unconcerned	diligent
uninterested	hard-working
c) gregarious	d) considerate
sociable	thoughtful
communicative	attentive
e) timid	f) indulging
shy	pampering
diffident	babying.

4. Б) Запишіть весь ряд за першим прослуханим словом.

a) indifferent	b) conscientious
-----	-----
c) gregarious	d) considerate
-----	-----

e) timid

f) indulging

Вищесказане стосується створення умов з формування в студентів прийомів розумової діяльності та прийомів запам'ятовування. Але разом з розвитком психічних процесів відбувається удосконалення професійного творчого мислення.

Виховна функція іноземних мов сповна може бути використана під час вирішення цієї задачі. Одним із засобів, цільовим призначенням якого є активізація розумової та мовленнєво-розумової діяльності студентів, підвищення рівня педагогічного мислення на заняттях з іноземної мови, що дозволяє їм правильно орієнтуватися в ситуаціях професійного спілкування, буде ділова навчальна гра.

У діловій навчальній грі обов'язково є професійно спрямована проблема, вирішення якої пов'язане з володінням іноземною мовою та наявністю досвіду зі спеціальності. У цьому випадку розвиваються, удосконалюються і контролюються мовленнєві навички й уміння студента, його здатність творчо мислити, уміння застосовувати й використовувати знання та досвід, отримані на заняттях і під час практики в школі.

Кожен курс навчання має свою специфіку. Так, студенти 4 курсу проходять реальне ознайомлення зі своєю спеціальністю під час їхньої першої педагогічної практики. На цьому курсі рівень іншомовних комунікативно-мовленнєвих умінь студентів, готовність їхніх пізнавальних процесів та інтелектуальні можливості дозволяють викладачу моделювати на занятті ситуації, пов'язані з їхньою майбутньою спеціальністю. Для них буде характерним пошук раціональних шляхів підготовки зі спеціальності, інтенсивне формування здібностей у зв'язку з обраною спеціальністю, відбувається переоцінка пропонованих способів навчання іноземної мови та з інших предметів [1, 30].

Тому інтенсивне використання ділової навчальної гри на 4 курсі є виправданим і своєчасним.

Матеріал зі спеціальності пропонується в сучасних навчально-методичних комплексах з іноземної мови для 4 курсу, однак в силу об'єктивних причин ніякий підручник не може повною мірою відобразити питання сучасного життя, тому для викладача дуже важливо мати у своєму розпорядженні актуальний матеріал з проблеми, що вивчається, та перелік можливих ситуацій з конкретних тем. У практиці викладача іноземної мови при розробці ділових ігор ми, услід за А. А. Деркач та С. Ф. Щербак, дотримуємося положень, які зводяться до наступного:

- визначення теми і задач гри у відповідності до завдань навчання й у залежності від їх реальної значущості;
- добір типових ситуацій з наявністю проблеми;

- облік інтелектуальної та емоційної готовності студентів до гри;
 - розподіл ролей, призначення легенд;
 - розробка плану-сценарію гри;
 - прогнозування та підготовка “несподіваних” ситуацій проблемного характеру або проблем.
- підготовка методичних указівок щодо проведення гри [1, 179].

Наведемо приклад ділової навчальної гри “Випадок у школі”.

Гра проводиться у 8 семестрі на базі теми “Важкі діти”.

Цілі та задачі гри: підвищення інтелектуальної активності студента, активізація і закріплення лексики та мовленнєвих зразків за темою; розвиток комунікативної компетенції в різних видах мовленнєвої діяльності, розвиток творчих здібностей, уміння працювати в колективі та з колективом, розширення та поглиблення знань зі спеціальності, набуття досвіду спілкування зі спеціальності, формування професійного мислення.

Ситуація з наявністю проблеми.

Студентка А. проходить педагогічну практику з англійської мови у 10 класі середньої школи. У практикантки немає взаєморозуміння з учнями. Спроби встановити контакт не дають результату: учні поводять себе на уроці зухвало, не слухають, не виконують завдань і, нарешті, “зривають” заліковий урок студентки. Методист, який присутній на уроці, пропонує його не зараховувати.

Учасники гри: студентка-практикантка, методист з університету, шкільний вчитель-методист англійської мови, класний керівник, завуч школи, вчителі школи, староста й учні класу.

“Несподівані” ситуації.

1. Хороші учні класу дають негативну оцінку знань студентки з мови.
2. З'ясується, що студентка не подавала інформацію завучу школи про погану поведінку учнів класу та можливий конфлікт.
3. Класний керівник не сприймав студентку серйозно як учителя, не надавав їй допомогу при встановленні контакту з класом.

Досвід проведення занять з англійської мови на 4-му курсі на основі запропонованих вправ дозволить зробити процес навчання більш ефективним і цікавим за рахунок адекватних цьому віковому періоду способів переробки матеріалу, використання раціональних прийомів запам'ятовування, активізації розумової діяльності студентів.

Перспективною для вирішення з цієї проблеми є, на наш погляд, розробка методичних прийомів із урахуванням особливостей виду мислення, прийомів розумової діяльності, особливостей мнемічних функцій та інших пізнавальних процесів для студентів усіх курсів і спеціальностей.

Література:

1. Деркач А. А., Щербак С. Ф. Педагогическая эвристика: искусство

овладения иностранным языком. – М.: Педагогика, 1991. – 224 с.

2. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Психология высшей школы: Учебное пособие для вузов. – 2-е изд., перераб. и доп. – Мн.: Изд-во БГУ, 1981. – 383 с.

3. Развитие психофизиологических функций взрослых людей. Под ред. Б. Г. Ананьева, Е. И. Степановой. – М.: Педагогика, 1977. – 198 с.